

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН

Кошеленко В.В. старший викладач кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету (Україна)

Кошеленко В.В. Світовий досвід забезпечення енергетичної безпеки країн.

У статті на підставі аналізу стратегічних планів розвитку енергетики головних гравців світових енергетичних ринків (постачальників, споживачів та транзитерів енергоресурсів) зроблені висновки щодо відповідності стратегічних планів подальшого розвитку енергетики України та забезпечення її енергетичної безпеки. У більшості національних економік та у світовому співтоваристві загалом загострюються суттєві загрози, пов'язані з невирішеними проблемами енергетичної безпеки. Основна проблема полягає в тому, що більшість найрозвиненіших країн і регіонів – споживачів енергоресурсів не володіють у достатньому обсязі запасами енергетичної сировини. На тлі постійно зростаючого попиту на енергоресурси залежність одних регіонів від постачань енергоносіїв з інших стає дедалі загрозливішою. Тому у статті на основі аналізу стану сучасної світової енергетики в цілому й України в тому числі, визначено пріоритетні напрямки формування системи ефективного управління ресурсною безпечністю енергетичної безпеки країни.

Ключові слова: глобалізація, конкурентоспроможність, економічна безпека, енергоресурси, система, енергетична безпека, енергозабезпечення, стратегія, енергоефективність.

Кошеленко В.В. Мировой опыт обеспечения энергетической безопасности стран.

В статье на основании анализа стратегических планов развития энергетики главных игроков мировых энергетических рынков (поставщиков, потребителей и транзитеров энергоресурсов) сделаны выводы о соответствии стратегических планов дальнейшего развития энергетики Украины и обеспечения ее энергетической безопасности. В большинстве национальных экономик и в мировом сообществе в целом обостряются существенные угрозы, связанные с нерешенными проблемами энергетической безопасности. Основная проблема заключается в том, что большинство развитых стран и регионов - потребителей энергоресурсов не располагают в достаточном объеме запасами энергетического сырья. На фоне постоянно растущего спроса на энергоресурсы зависимость одних регионов от поставок энергоносителей из других становится все более угрожающей. Поэтому в статье на основе анализа состояния современной мировой энергетики в целом и Украины в том числе, определены приоритетные направления формирования системы эффективного управления ресурсной обеспеченностью энергетической безопасности страны.

Ключевые слова: глобализация, конкурентоспособность, экономическая безопасность, энергоресурсы, система, энергетическая безопасность, энергообеспечение, стратегия, энергоэффективность.

Koshelenko.V. World experience of ensuring the energy security of countries.

In this paper, based on the analysis of strategic plans for world energy markets major players (suppliers, consumers and transit of energy resources) conclusions on compliance with the strategic plans of further development of power industry of Ukraine and ensuring its energy security. In most national economies and the world community in general, aggravated significant threats associated with the unresolved problems of energy security. The main problem is that most developed countries and regions energy consumers do not have sufficient reserves of energy raw materials. Against the background of constantly growing demand for energy dependence of some regions on energy supplies from other becomes more and more threatening. Therefore, in the article on the basis of the analysis of the modern world of energy in general and Ukraine including, defined priority directions of creation of effective management system resource security energy security of the country.

Keywords: globalization, competitiveness, economic security, energy resources, system, energy security, energy supply, strategy, energy efficiency.

Постановка проблеми. На сьогодні світова енергетична система знаходиться у стані невизначеності. Поточні глобальні тенденції в постачанні та споживанні енергії є вочевидь нестійкими. Україна відіграє значну роль у забезпеченні енергетичної безпеки Європи. Вона є одним із основних транзитерів і значним споживачем паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), тому питання розробки власної зовнішньої енергетичної політики, яка б відповідала сучасним викликам та загрозам, є вкрай актуальним. На жаль, на сьогоднішній день можна констатувати, що реалізація дійсної зовнішньої енергетичної політики України є малоєфективною.

У той же час без перебільшення можна заявити, що майбутній сталий розвиток людства буде залежати від того, наскільки вдало світова спільнота зможе упоратися з двома ключовими проблемами: забезпечити надійні шляхи постачання енергії та здійснити достатньо швидкий перехід до більш ефективних та екологічно безпечних систем енергозабезпечення.

У більшості національних економік та у світовому співтоваристві загалом загострюються суттєві загрози, пов'язані з невирішеними проблемами енергетичної безпеки. Передусім до них відносяться зростання міжнародного тероризму, волатильність політичних режимів у низці країн, глобальні зміни клімату, а також неминуче виснаження ресурсної бази вуглеводної сировини. Енергетичні кризи 70-х років показали, до чого можуть призвести скорочення міжрегіональних постачань енергоносіїв. Основна проблема полягає в тому, що більшість найрозвиненіших країн і регіонів – споживачів енергоресурсів не володіють у достатньому обсязі запасами енергетичної сировини. На тлі постійно зростаючого попиту на енергоресурси залежність одних регіонів від постачань енергоносіїв з інших стає дедалі загрозливішою. У США, наприклад, частка нетто-імпорту первинної енергії в сумарному обсязі та споживанні становить нині близько 26 %. Ця країна імпортує більше половини споживаної нафти. Майже на 90 % залежить від імпорту первинних енергоресурсів Японія. Не менш напружена ситуація з імпортною енергозалежністю склалася у країнах Євросоюзу. Так, постачання природного газу з Росії забезпечують до 25 % сумарного газоспоживання у ЄС. Нині й на найближчу перспективу в системі міжнародної торгівлі енергоносіями взаємна залежність постачальників, країн-транзитерів і країн-споживачів енергоресурсів збільшуватиметься й ускладнюватиметься. Змінюється вся структура ринків – центри видобутку й центри споживання, а також основні шляхи доставки енергоносіїв, а отже, проблема забезпечення енергобезпеки стає особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем, пов'язаних із функціонуванням і розробкою стратегії розвитку світового ринку енергоресурсів присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема погляди науковців на цю проблематику представлені в працях О. Барановського, І. Бінька, З. Варналія, О. Власюка, В. Геєця, Я. Жаліла, В. Мунтіяна, Г. Пастернака-Таранушенка, С. Пірожкова, В. Шлемка та ін. Серед зарубіжних учених слід виокремити Дж. Андерсена, П. Ламберта, П. Лайонса, П. Воропая, а також наявна велика кількість публікацій у періодичних виданнях таких авторів, як: І. Пашковська, М. Симонія, Дж. Шерр та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Сучасний етап розвитку європейського енергетичного ринку супроводжується багатьма невирішеними проблемами. Найголовнішою проблемою, яка здавна хвилює світову спільноту та часто відіграє вирішальну роль у світових відносинах, є насиченість енергетичного ринку ресурсами для постійного забезпечення людства та усієї національної економіки енергетичними ресурсами.

Незважаючи на актуальність питання енергетичної безпеки, серед теоретиків і практиків на сьогоднішній день немає єдності в тлумаченні її сутності та методиці управління. Недостатньо приділяється увага впровадженню енергозберігаючих технологій та обладнання на різних підприємствах, стимулюванню економії енергоресурсів і запобіганню їх втратам; застосуванню прогресивних показників нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів. На сьогодні відсутні чіткі та ґрунтовні методики оцінки енергетичної безпеки.

Проблема забезпечення енергетичної безпеки держави загострилася і для України. Враховуючи сучасний рівень технологічного розвитку й енергетичної залежності нашої країни на 60% від зовнішніх джерел, найголовнішим фактором системної конкурентоспроможності в Україні є ефективність використання, у першу чергу власних, паливно-енергетичних ресурсів.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Метою статті є узагальнення досвіду провідних країн світу у сфері забезпечення енергетичної безпеки країни з метою подальшого формування власної системи та механізмів забезпечення енергетичної безпеки України.

Результати дослідження. Відносини між головними гравцями світових та регіональних енергетичних ринків значно загострюються. У першу чергу це стосується питань ціноутворення, надійності постачань та транзиту, використання постачань енергоресурсів як механізму політичного та економічного тиску та шантажу. Останні події продемонстрували значний взаємозв'язок головних гравців енергетичних ринків (постачальників, транзитерів та споживачів), а тому будь-яка енергетична політика держави не може бути ефективною реалізована без урахування інтересів усіх головних гравців.

Слід зазначити, що нині існують суттєво різні підходи до розуміння енергетичної безпеки серед провідних гравців світової політики. До цього необхідно додати, що значною проблемою залишається складність, а найчастіше й неможливість доступу до енергетичних ресурсів економічно слабких держав та їх населення. Енергетична взаємозалежність і зростаючі масштаби торгівлі енергоносіями вимагають постійного співробітництва виробників і споживачів для забезпечення безпеки всього ланцюга енергопостачання. Трансграничні трубопроводи великої довжини стають усе важливішим елементом у світовій енергетичній торгівлі. Існують також численні вузькі коридори на маршрутах морського транспортування нафти, а нерідко і скрапленого природного газу (СПГ), які роблять весь процес особливо уразливим: це Ормузька протока на вході до Перської затоки; Суецький канал, що з'єднує Червоне й Середземне моря; Баб-ель-Мандебська протока, що веде до Червоного моря; протока Босфор – головний експортний канал для російської й каспійської нафти; Малаккська протока, через яку постачається 80 % японської та південнокорейської нафти, а також близько половини китайської. Захоплення й uszkodження танкерів на цих стратегічних водних шляхах здатні перекрити канали постачань на тривалий час. Безпека трубопроводів і вузьких коридорів у морській акваторії потребує додаткового моніторингу, так само як і створення багатосторонніх сил швидкого реагування, у тому числі за участю ВМС низки країн [3, 5].

Тому диверсифікованість залишається основним принципом енергетичної безпеки. Однак цілком імовірно, що вона вимагає й розробки нового покоління технологій, що використовуються в ядерній енергетиці або застосовуються при "чистому" спалюванні вугілля, а також підтримки зростаючої ролі різноманітних поновлюваних джерел енергії, які стають усе конкурентоспроможнішими. Диверсифікованість також обумовлює необхідність інвестицій у нові технології, починаючи з тих, що повинні з'явитись у найближчій перспективі (перетворення природного газу в рідке паливо), і до технологій віддаленішого майбутнього (нанотехнологій). Вони поки що перебувають у стадії лабораторної розробки – йдеться про створення біологічних джерел енергії. Відповідно, стає зрозумілим, що це завдання глобального масштабу, і воно не може бути вирішене ані однією країною, ані їх групою. Це міжнародне завдання, що постало перед світовим співтовариством, і його потрібно вирішувати за допомогою відповідних міжнародних механізмів.

Серед інших ключових моментів, які визначають стратегічні напрями розвитку енергетики можна визначити:

- збереження традиційних видів палива (нафта та природного газу) в якості привалюючих джерел енергії у світі, навіть при реалізації найбільш оптимістичних передбачень про темпи розвитку та впровадження альтернативних технологій;
- негайна необхідність запобігання катастрофічному та незворотньому кліматичному збитку у світовому масштабі, що, в остаточному підсумку, потребує значного зниження вуглеводної смісності джерел енергії, яка використовується;
- визнання, що необхідність забезпечення надійних постачань енергоносіїв та прискорення переходу до більш екологічно чистих енергетичних систем потребують радикальних дій з боку урядів як на національному, так і на місцевому рівнях, та їх участі у спільних міжнародних механізмах.

У таких умовах країни-учасники енергетичних ринків (постачальники, транзитери та споживачі) розробляють та втілюють національну та спільну енергетичну політику, спрямовану на забезпечення сталого економічного розвитку та енергетичної безпеки кожної національної держави чи держав співдружності.

Формується нова світова енергетична реальність. Поточний стан світової енергетики визначають такі країни і регіони світу, як Сполучені Штати, Близький Схід, Росія, Китай і держави – члени ЄС.

Ситуація в світовій енергетиці характеризується загостренням суперечностей, які зберігаються на весь прогнозований період. Першопричиною геополітичної напруженості є конфліктний потенціал, закладений в розподілі нафтових ресурсів по планеті. Основні споживачі – високорозвинуті країни і нові гіганти, що піднімаються, тоді як світові запаси вуглеводнів сконцентровані головним чином на територіях порівняно невеликої групи країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою. Саме дана суперечність в першу чергу і визначає сценарій розвитку ситуації і поведінку ключових гравців на ринку.

Небезпеку в енергетиці обумовлює домінування енергоємних галузей економіки і нестача енергетичних ресурсів - енергетична криза. Хронічною до останнього часу залишається проблема стабільного забезпечення електростанцій паливом.

Серед чинників, які загострюють проблеми в енергетиці, виділяється недосконалість системи ціноутворення. Тарифи - це єдине, що стабільно підвищується, але їх підвищення відбувається безсистемно. Це підтверджується не тільки усвідомленням кризового становища в галузі, а й жорсткою позицією іноземних інвесторів, які заявляють про нерентабельність вкладання коштів в енергетику, якщо в її тарифній політиці не відбудеться докорінних змін.

Недостатня увага приділяється й проблемі енергозбереження. При цьому ніби забувається, що заходи з налагодження енергопостачання втрачають сенс, якщо енергія використовуватиметься неефективно. Досі не запроваджено механізму економічного стимулювання ощадливого споживання енергоресурсів. Не налагоджено комплексної ув'язки заходів з енергозбереження і зусиль щодо подолання тіншової економіки та економічної злочинності. Основними напрямками впорядкування паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) повинні бути:

- диверсифікація джерел постачання енергоносіїв;
- стимулювання енергозбереження в країні. В цьому контексті найактуальнішим питанням є створення відповідних нормативно-правових засад, які б підштовхували як підприємства, так і населення до раціонального використання енергоресурсів;
- впорядкування роботи енергоринку. Він має працювати на ринкових засадах і загальноновизначених принципах конкуренції. Закладення відповідних механізмів роботи цього ринку на сьогодні відноситься до складу основних завдань як уряду, так і Верховної Ради України;

- розробка стратегії розвитку ПЕК на перспективний період.

Продуктивний розвиток будь-якої галузі неможливий без чіткого уявлення реальних перспектив і обмежень, які існують для неї на сьогодні і в найближчому майбутньому. Країні потрібна глибоко продумана, реальна і зважена стратегія розвитку ПЕК, якою має керуватися виконавча влада у своїй діяльності і за якою мають оцінюватися досягнуті нею результати. Але ця стратегія повинна розроблятися спільними зусиллями науковців і всіх гілок влади, оскільки в іншому випадку вона буде відображати інтереси лише однієї із сторін.

Визнаючи це, країни ЄС, Росія та інші країни та регіони світу переглядають свої енергетичні стратегії задля втілення ефективної енергетичної політики, яка б забезпечила енергоефективність національної економіки та енергетичну безпеку держави.

Розглянемо стратегічні наміри Росії, що викладені в Енергетичній стратегії Росії до 2020 року (ЕС РФ 2020) [6], в якій визначається, що для Росії саме значні запаси ПЕР та потужний ПЕК є базою розвитку економіки країни, інструментом проведення внутрішньої та зовнішньої політики. При цьому роль країни на світових енергетичних ринках багато в чому і визначає її геополітичний вплив.

Як визначено в ЕС РФ 2020 для відповідності вимогам нового часу необхідно побудувати новий ПЕК – фінансово стійкий, економічно ефективний та такий, що динамічно розвивається, але прийнятний для оточуючого середовища, який оснащений передовими технологіями та висококваліфікованими кадрами. Таким чином, для довгострокового забезпечення економіки країни та населення усіма видами енергії розроблена науково обґрунтована та сприйнята суспільством та інститутами державної влади довгострокова енергетична політика країни.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В якості таких пріоритетних завдань визначено:

- повне та надійне забезпечення економіки та населення країни енергоресурсами за доступними, але разом з цим, стимулюючими енергозбереження, цінами, зниження ризиків та недопущення кризових ситуацій в енергозабезпеченні країни;
- зниження питомих витрат на виробництво та використання ПЕР за рахунок раціоналізації його споживання, застосування енергозберігаючих технологій та обладнання, скорочення витрат при видобутку, переробці, транспортуванні та збуту продукції ПЕК;
- підвищення фінансової стійкості та ефективності використання потенціалу енергетичного сектору для забезпечення соціально-економічного розвитку країни;
- мінімізація техногенного впливу на оточуюче середовище на підставі застосування економічних стимулів, удосконалення структури виробництва, втілення нових технологій видобутку, переробки, транспортування, збуту та споживання продукції.

Головним засобом вирішення поставлених завдань є формування цивілізованого енергетичного ринку та недискримінаційних економічних взаємовідносин його суб'єктів між собою та з державою. При цьому держава, обмежуючі свої функції як господарюючого суб'єкту, посилює свою роль у формуванні ринкової інфраструктури як регулятора ринкових взаємовідносин.

Серед інших стратегічних партнерів України – виробників ПЕР – необхідно відзначити країни Каспійсько-Центральноазійського регіону (Азербайджан, Казахстан, Туркменістан та ін.). На відміну від Росії, ці країни дещо обмежені в можливостях експорту наявних енергетичних ресурсів, у першу чергу, через відсутність диверсифікованих шляхів їх постачання на енергетичні ринки (здебільшого основні обсяги постачання ПЕР контролюються Росією або проходять її територією). У таких умовах стратегічні пріоритети цих країн спрямовані на розробку та ефективну реалізацію альтернативних маршрутів транспортування ПЕР не тільки в Європу, а й у східному напрямку (Китай). У той же час, не зважаючи на аналогічну зацікавленість й України в наявності альтернативних маршрутів транспортування ПЕР в Європу, неодноразові контакти та домовленості на вищому рівні, практична реалізація таких проектів відбувається дуже повільно.

Звертаючи увагу на енергетичну політику Європи, треба зауважити, що вона базується на таких напрямках [7]:

- обмеження зовнішньої вразливості ЄС при імпорті ПЕР;
- проведення подальшої лібералізації внутрішніх енергоринків, що сприятиме подальшому економічному розвитку ЄС, створенню нових робочих місць та забезпеченню надійності енергопостачань;
- боротьба зі змінами клімату.

Особлива увага надається питанню інтеграції української енергосистеми до європейської, що визначено як складова частина стратегічної мети України про входження до ЄС. Визначається, що на відміну від країн нової хвилі розширення ЄС, Україна має достатньо потужні та розвинуті газо-, нафтотранспортні та електричні мережі, поєднані з транспортними мережами ЄС і країн СНД, що дозволяє їй брати участь у формуванні Європейської енергетичної політики та спільного енергетичного ринку, відігравати важливу роль в енергетичній співпраці країн СНД і ЄС.

Визначено, що реалізація Енергетичної Стратегії має забезпечити перетворення України на впливового та активного учасника міжнародних відносин у сфері енергетики, зокрема, через участь у міжнародних та міждержавних утвореннях та енергетичних проектах. Для цього уряд має створювати умови для діяльності відповідних суб'єктів у таких напрямках: імпорт-експорт енергопродуктів; реалізація та розвиток транзитного потенціалу; участь у розробленні енергетичних ресурсів та спорудженні енергетичних об'єктів за межами України тощо.

Серед інших документів, які визначають стратегічні пріоритети України, необхідно відмітити Київську декларацію щодо принципів Глобальної енергетичної безпеки [8]. Серед фундаментальних принципів Глобальної Енергетичної безпеки визначено наступні.

1. Співробітництво у сфері глобальної енергетичної безпеки повинно базуватись на принципах прозорості, взаємної довіри, взаємності та недискримінації відповідно до вимог Договору до Енергетичної Хартії.
2. Жодна країна не має права використовувати енергетику в якості політичного важеля.
3. Розвиток прозорого, ефективного та конкурентоспроможного співробітництва на глобальному рівні в енергетичній сфері – це найкращий спосіб досягнути наших спільних цілей з метою сталого розвитку та процвітання.
4. Справедливі й базовані на ринкових принципах відповіді на глобальні виклики в енергетичній сфері мають застосовуватись з метою унеможливлення дій, які б зашкоджували розвитку джерел постачання енергоресурсів, їх транзиту та споживанню, а також сприяли створенню безпечної основи для динамічного і сталого світового розвитку в довготерміновій перспективі.
5. Доступ до енергетичних ресурсів та транзитних маршрутів має бути досягнутий шляхом конструктивного діалогу, який має ґрунтуватись на принципах ринкової економіки та положеннях Договору до Енергетичної Хартії.
6. Транзит енергоносіїв має базуватись на принципах прозорості, безперервності та недискримінації.
7. Прозорі, рівноправні, стабільні та ефективні законодавчі й регуляторні механізми, включаючи дотримання взятих на себе зобов'язань за контрактами, здійснення достатніх та прийнятних міжнародних інвестицій у галузь виробництва енергоресурсів є ключовими для глобальної енергетичної безпеки.
8. Диверсифікація енергопостачання, попиту, джерел енергії, розвиток географічних та секторальних ринків, маршрутів постачання і транспортні засоби є ключовими в питанні стабільного та безпечного функціонування системи постачання енергоресурсів.
9. Боротьба з глобальними викликами змін клімату, подальший розвиток відновлювальної та екологічно-безпечної енергетики, ядерної енергетики, підтримка заходів, спрямованих на енергозбереження та енергоефективність як на національному, так і міжнародному рівнях мають стати важливою частиною національної та світової енергетичної політики.

Крім того, як зазначено в Меморандумі Україна-ЄС щодо співробітництва в енергетичній сфері [9], ЄС та Україна мають спільні інтереси в енергетичній галузі, і як ЄС, так й Україна можуть мати користь від інтеграції своїх енергоринків, тим самим підвищуючи рівень енергетичної безпеки Європейського континенту. Але не зважаючи на значний потенціал співробітництва та наявність багатьох спільних стратегічних проектів ефективність їх реалізації дуже низька.

Отже, сучасна епоха нерозривно пов'язана з інтенсивним споживанням енергетичних ресурсів. Практично всі досягнення прогресу останніх двох століть в самих різних сферах життя стали можливі завдяки появі нових форм енергії на основі спалювання викопних видів палива. Нерівномірність розподілу і споживання призвела до того, що за останні два століття споживання енергії в декількох країнах, звично асоціюється зі словом «Захід», було набагато вище, ніж у всіх інших країнах світу разом узятих. Західні країни, які отримали безпрецедентні можливості для розвитку і підняли рівень життя свого населення, в першу чергу повинні бути зобов'язані, як власних запасів енергоресурсів, так і імпорту протягом довгих років дешевої нафти Близького Сходу. Концентрація капіталу в нафтовій галузі, що стала предтечею нинішніх глобалізаційних моделей, опинилася в руках так званих «семи сестер». В даний час можна визначити приблизно 500 глобальних компаній, які контролюють більшу частину економіки планети. За підтримки «великої сімки» транснаціональні корпорації лобіюють зміни державних законів і правил.

Глобалізація - кінцева стадія епохи викопного палива. На цій стадії у всіх країнах світу все менше корпоративних інститутів на локальному рівні управляють потоками енергії і економічною діяльністю. Сучасна епоха характеризується вертикальною структурою управління, створеною для пошуку і використання різного роду джерел енергії, в тому числі і важкодоступних. Великі витрати на видобуток, а потім і переробку нафти і природного газу вимагають величезних капіталовкладень, що призводить до формування гігантських енергетичних концернів. Без наявності паливно-енергетичного ринку глобалізація неможлива в принципі. Енергія спочатку кам'яного вугілля, потім-нафти і природного газу дозволила кардинально змінити світ, скоротити час і відстані, створити єдиний світовий ринок сировинних і інших ресурсів, товарів та іншої продукції, забезпечити логістику. Видобуток світової нафти поступово досягає піку, однак сьогодні ситуація починає називати системні зміни. Світ спочатку з двополярного переріс в однополярний, а в даний час наявні перші ознаки багатополарності. США перестали бути світовим лідером, що стало

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

перетворюватися в найважливіший геополітичний фактор. Паралельно з цим зростають і економічні ризики - з ростом потреб у вуглеводнях, починає рости собівартість їх видобутку, ускладнюються технологічні умови її видобутку і транспортування.

Немає сумнівів, питання про те, що світові запаси нафти можуть бути незабаром вичерпані. Значення Близького Сходу, Сибіру і Каспійського басейну помітно збільшились. Розвідка і освоєння запасів вуглеводнів на Каспії - один з основних шляхів продовження нафтової ери в умовах сучасної цивілізації. Нинішня світова економічна криза і супроводжує його зниження потреби в енергосировині став хоч і тимчасовим явищем, але все ж таки віддаляють строки досягнення піку світового видобутку нафти. Вартість нафти до кризи досягла максимуму у світовій історії нафтової промисловості. Причиною тому - збільшення споживання нафтопродуктів в США, Південно-Східної Азії і в країнах Західної Європи, а також подорожчання собівартості. Під час економічної кризи ситуація кардинально змінилася. На початку кризи ціна на нафту різко зменшилася, і почала поступово підніматися з початком поживлення виробництва.

В цілому, аналіз структури розміщення світових запасів нафти дозволяє зробити висновок про зростання асиметрії та поляризації вуглеводневих ресурсів (поряд з деякою регіональною диференціацією) у невеликій групі країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою, що стало однією з об'єктивних передумов відродження політики «ресурсного націоналізму». Так, у 2008 р. на два регіони світу - країни Східної Європи і ОПЕК доводилося 89,3% світових достовірних запасів нафти (10,0% і 79,3% відповідно), тоді як у 1988 р. - 83,8% (6,5% та 77,3% відповідно). Ще більшу концентрацію демонструє аналіз фірмової структури нафтової галузі з точки зору розподілу прав доступу до нафтових запасів: 88% світових запасів нафти в 2008 р. контролювали національні нафтові компанії (ННК), тоді як незалежні російські і міжнародні нафтові компанії (МНК) (тільки 12%, з них 2,3% припадало на п'ятірку мейджерів (проти 3,8% у 1998 р.). Формування нових великих зрушень в географічній структурі торгівлі нафтою пов'язано з великомасштабним зростанням споживання цього енергоресурсу в регіоні АТР. У 1999-2008 рр. обсяг споживаної нафти країнами цього регіону збільшився майже на 5 млн бар. в день. На трьох найбільших споживачів нафти (США, КНР і Японії) в даний час припадає понад 40% світового імпорту нафти, що значно перевищує частку європейських країн (близько 25%) [10, с.100].

Надалі на зміну структури світового енергоспоживання і, отже, напрямків міжнародних поставок нафти буде впливати зростаючий попит Індії, Бразилії, Ірану, Саудівської Аравії, Індонезії та інших швидко зростаючих ринків. Збереження цієї тенденції призведе до кардинальної трансформації структури світового споживання нафти на користь двох груп країн (БИК (Бразилія, Індія, Китай) і ОПЕК.

Висновки і пропозиції. Таким чином, найважливішим поточним завданням у сфері забезпечення енергетичної безпеки країни є практична та ефективна реалізація раніше визначених стратегічних цілей та механізмів їх реалізації. Для цього необхідні спільні взаємопогоджені дії всіх гілок влади, встановлення відповідальності та належного контролю. На сьогодні проблеми забезпечення енергетичної безпеки набули дійсно глобального характеру, у той же час прийнятної та взаємовизнаної стратегії забезпечення енергетичної на світовому чи загальноєвропейському рівні безпеки не існує. Стратегічні наміри Росії, як й інших виробників та експортерів ПЕР, сконцентровані на отриманні максимальної вигоди (економічної та політичної) від реалізації наявних запасів ПЕР, при цьому існують наміри таке положення максимально закріпити, надавши їм безумовний державний суверенітет над національними ПЕР, і, у той же час, максимально зменшити значення транзитних країн; Стратегічні наміри країн-споживачів ПЕР (у першу чергу ЄС) сконцентровані на забезпеченні надійності постачань енергоресурсів і, певною мірою, пріоритетність втілення існуючих механізмів реалізації таких намірів (диверсифікація шляхів постачання та видів ПЕР, підвищення ефективності енергоспоживання, охорона оточуючого навколишнього середовища) можливою країною визначаються самостійно. Відсутність єдиної енергетичної політики ЄС є певною загрозою забезпечення енергетичної безпеки як самих країн-членів співдружності, так і країн-сусідів (у тому числі й України). Стратегічні наміри України значною мірою полягають у реалізації вигідного геополітичного положення країни як одного з потужних транзитерів ПЕР. Відсутність єдиних поглядів щодо конкретних проєктів та механізмів їх реалізації значним чином гальмують розвиток енергетичної галузі та реалізацію Енергетичної стратегії країни.

Як показує досвід багатьох країн світу, за будь-яких умов, самотужки забезпечити сталий та надійний розвиток енергетики та енергетичної безпеки, особливо в довгостроковій перспективі, неможливо. У сучасних умовах реалізація більшості стратегічних енергетичних проєктів пов'язана з об'єднанням зусиль багатьох країн та регіонів світу. У цьому плані Україна значно обмежує свої можливості, маючи низку перешкод та непогодженість у виборі співвиконавців таких проєктів. Необхідним кроком у цьому процесі є приєднання до угод про єдиний енергетичний простір Європи та про енергетичну асоціацію.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Дмитриченко Л. И. Методологические основы обеспечения экономической безопасности государства / Л. И. Дмитриченко, А. С. Хорошева // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. трудов. – Донецк: ДонНУ, 2010. - 1050 с.
2. Козак О. В. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні / О. В. Козак // Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: матеріали IV наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2010. - 151 с.
3. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за ред.О. Г. Осауленка]. – К.: Державне підприємство "Інформаційно-аналітичне агентство", 2011. – 568 с.
4. Страна в долгах // Итоги недели. – 24-30 ноября 2012. - № 47 (277).
5. Тумакова М. С. Экономическая безопасность государства в разрезе привлечения иностранных инвестиций / М. С. Тумакова // Экономика та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку: зб. тез II Міжнародної наук.-практ. конф. – Макіївка, 2010. – Том III. – 164 с.
6. Энергетическая стратегия России на период до 2020 года / Утверждена распоряжением Правительства Российской Федерации № 1234-р от 28 августа 2003 года / [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.minprom.gov.ru/docs/strateg>
7. Концептуальный подход к новой правовой базе международного сотрудничества в сфере энергетики / [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://news.kremlin.ru/ref_notes/258 21 апреля 2009 г.
8. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про розуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі // [Електронний ресурс] http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_694
9. Влада України імітує виконання брюссельських угод щодо газу // [Електронний ресурс] <http://unian.net/ukr/news/news-336072.html>
10. Обухова Ю.В. Слияния и поглощения на энергетических рынках Европы / Ю.В.Обухова // Нефтегазовое дело. – 2009. - №3. – С. 98-106.